

Samenvatting 'De jihad beëindigd ? 24 teruggekeerde Syriëgangers in beeld'

Inleiding

Bij de CT Infobox, een samenwerkingsverband van AIVD, FIOD, FIU, IND, Inspectie SZW, KMar, MIVD, Nationale Politie, NCTV en OM, is onderzoek gedaan naar personen die met jihadistische intenties naar Syrië zijn gegaan en weer naar Nederland terugkeerden. In totaal 24 terugkeerders, onder wie drie vrouwen, werden betrokken in het onderzoek. Doel was om een beeld van de groep terugkeerders te schetsen, dat relevant is voor het vaststellen van de dreiging, maar ook voor het bepalen van een individuele benadering om eventuele dreiging te verminderen. Het onderzoek, dat is gebaseerd op de databestanden van de partners van de CTI, is vertrouwelijk. In deze niet-gerubriceerde samenvatting wordt een aantal bevindingen gepresenteerd. Bij het beschouwen van de eindresultaten is het belangrijk te beseffen dat de datacollectie met betrekking tot jihadreizigers- en terugkeerders zeker niet volledig is. Ook werden slechts 24 van de 30 terugkeerders (peildatum: 1 juni 2014) in het onderzoek betrokken. De resultaten moeten dan ook als indicatief worden beschouwd.

Achtergronden terugkeerders

De etnische, culturele en sociaal-economische achtergrond van de terugkeerders is heel divers. Veel nationaliteiten zijn vertegenwoordigd. Ongeveer 30% zijn Nederlanders van Marokkaanse afkomst. Enkele terugkeerders zijn bekeerlingen met een autochtone Nederlandse achtergrond. De terugkeerders zijn meestal niet hoog opgeleid en hebben weinig werkervaring. Dat is op zich niet verrassend, omdat de meesten nog jong waren toen ze naar Syrië gingen. Meer dan de helft van de terugkeerders kwam in hun jeugd in aanraking met de politie, meestal in verband met zaken als woninginbraken, winkeldiefstal, bedreiging en straatroof, maar soms ook vanwege nog ernstigere delicten. Veel van de terugkeerders zijn in korte tijd (variërend van enkele maanden tot twee jaar) geradicaliseerd. Vrijwel allemaal maakten ze deel uit van een jihadistisch netwerk voordat ze vertrokken.

Ervaringen in Syrië en redenen voor terugkeer

In Syrië maakten de meeste mannen actief deel uit van jihadistische strijdgroepen. Ze ondergingen training en namen deel aan gevechten. De vrouwen hadden vooral een ondersteunende rol. Van niet alle personen is bekend waarom zij terugkeerden. Enkele terugkeerders werden crimineel actief en probeerden zo waarschijnlijk geld bijeen te brengen om de 'broeders' in Syrië te helpen. Bij een relatief grote groep speelden vooral persoonlijke ervaringen of teleurstelling (of een combinatie daarvan) een rol. Enkele vrouwen kwamen terug omdat ze zwanger raakten. Sommige Syriëgangers bleken ongeschikt om te vechten. Anderen gingen ten onder aan heimwee en gevoelens van gemis. Ook blijkt het in de propaganda afgeschilderde 'Syrische paradijs' voor diverse jihadreizigers zwaar tegen te vallen: zij zien er chaos, gebrek aan leiderschap, 'onislamitisch gedrag' jegens de vrouwelijke bevolking. Er is veel ruzie, om de macht en om geld bijvoorbeeld. En er heerst onderling wantrouwen. Het is mogelijk dat deze persoonlijke redenen om terug te keren (gezondheid, falen, heimwee, desillusie) zich vooral voor doen in deze eerste groep van terugkeerders. Onder de toekomstige terugkeerders kunnen zich wel eens veel meer geharde strijders bevinden, die zich in Nederland, al dan niet in opdracht van groepen in Syrië, inlaten met activiteiten die een dreiging voor de nationale veiligheid kunnen opleveren.

Gedrag na terugkeer

Eenmaal terug in Nederland keert een deel van de terugkeerders terug in het netwerk waaruit ze kwamen. Met de groep doen ze de dingen die ze ook vóór hun vertrek deden: samen tijd doorbrengen, samen bidden, samen sporten. Naast deze 'actieve' groep staat een ongeveer even grote groep terugkeerders die zich juist heel rustig houdt. Zij nemen geen contact op met de vrienden van vroeger, brengen veel tijd alleen door, zijn schijnbaar inactief en zijn moeilijk bereikbaar. Dit gedrag kan indiceren dat zij afstand nemen van de beweging, maar kan ook betekenen dat zij jihadistisch georiënteerd blijven maar uit het vizier van de autoriteiten willen blijven.

Re-integratie en deradicalisering

Er was in de periode van het onderzoek niet of nauwelijks sprake van terugkeerders die op overtuigende wijze een geheel ander leven opbouwen, ver verwijderd van het jihadisme. Een deel van de terugkeerders wordt door gemeenten begeleid bij het vinden van werk of scholing. Maar vaak nemen zij niet de stap uit het netwerk te treden en een andere sociale omgeving op te zoeken, waardoor het de vraag is of er sprake is van oprechte re-integratie.

Psychische problemen

Sommige terugkeerders kampen met psychische problemen, in enkele gevallen van ernstige aard. Maar in de gevallen waarbij dat is vastgesteld, was dat ook al zo voordat ze naar Syrië gingen. Het is lastig om zonder diepgravend psychologisch onderzoek vast te stellen of terugkeerders juist door hun verblijf in Syrië psychische klachten hebben gekregen. De ervaringen daar bieden er genoeg aanleiding toe: het ondergaan van geweld, zichtbare ellende, de dood van vrienden, deelname aan gevechten, doodsangst, mogelijk ook executies van weerloze mensen. Daarnaast is vast te stellen dat sommige jihadreizigers, eenmaal terug, ander gedrag vertonen dan tevoren: stil, geïsoleerd, besluiteloos en lethargisch.

Ideologische ontwikkeling

Verondersteld wordt dat de Syriëgangsters in Syrië kunnen doorradicaliseren. Dat is op basis van de beschikbare bronnen moeilijk vast te stellen, maar dat ligt wel voor de hand: een deel van de Syriëgangsters krijgt aldaar ook ideologische vorming. Van degenen die opnieuw actief worden in het oude netwerk mag zeker worden aangenomen dat zij het jihadistisch betoog nog steeds onderschrijven. Opvallend is dat veel van degenen, die uit teleurstelling of persoonlijke factoren terugkeerden uit Syrië, in Nederland opnieuw aansluiting zoeken bij jihadistische kringen. Waarschijnlijk hebben de negatieve ervaringen in Syrië dus geen grote gevolgen voor hun overtuiging.

Weerstand tegen extremistisch gedachtegoed

Het komt vaak voor dat naaste familieleden zich verzetten tegen het extremistisch denken en handelen van de terugkeerder. Vaders, moeders, broers, zusters, en zelfs neven en oma's proberen hun naasten uit de extremistische beweging te krijgen. Maar die weerstand lijkt over het algemeen niet effectief te zijn: terugkeerders sluiten zich vaak af voor de positieve beïnvloeding door derden.

Maatregelen van de overheid

De overheid kan diverse maatregelen nemen om de eventuele dreiging van terugkeerders in te dammen, zoals vreemdelingenrechtelijke, strafrechtelijke en bestuurlijke maatregelen (zoals ongeldig verklaren van een paspoort, het plaatsen op een sanctielijst) en het aanbieden van een begeleidingstraject op lokaal niveau. In veel gevallen wordt een combinatie van maatregelen getroffen. Over de effectiviteit van die maatregelen is slechts in beperkte zin een uitspraak te doen. Uiteraard bemoeilijken detentie, of het ongeldig verklaren van een paspoort de mogelijkheden tot een nieuwe uitreis. Door strafrechtelijk ingrijpen is een halt toegeroepen aan het mogelijke doorsluizen van crimineel verworven geld naar Syrië. De effectiviteit van een gemeentelijk re-integratie/deradicaliseringstraject is twijfelachtig wanneer dat niet leidt tot veranderd gedrag, het opbouwen van een nieuw bestaan, het verlaten van het extremistisch netwerk. Maar vanwege het beperkte aantal en de (op het moment van schrijven van dit onderzoek) relatief geringe duur van dergelijke trajecten kunnen over de effectiviteit ervan geen valide uitspraken worden gedaan.

Aanbevelingen

Het onderzoek mondt uit in een aantal aanbevelingen:

- De diverse betrokken partijen zouden, binnen de bestaande wettelijke kaders, zo ruim mogelijk informatie moeten delen, zodat ook op gemeentelijk niveau een gezamenlijke

analyse van de casus kan worden gemaakt en de meest effectieve aanpak kan worden bepaald.

- Verder zouden gemeenten bij het aanbieden van een begeleidingstraject eisen moeten stellen aan de terugkeerder, zoals verhuizing, het daadwerkelijk verlaten van het netwerk, of verplichte gesprekken met een psycholoog of deradicaliseringsexpert.
- Ook is het raadzaam snel na de geconstateerde terugkeer een interventietactiek te bepalen en vroeg in te grijpen. Soms verkeren Syriëgangers na terugkeer een tijdlang in een staat van twijfel en desoriëntatie. Soms is men bevreesd om de reacties van de 'broeders'. Er zijn dan interventiemogelijkheden die zich mogelijk enige tijd later niet meer voordoen.
- Ten slotte is de weerstand van met name naaste familie tegen het extremisme van de terugkeerders hoog, maar zelden effectief. Het is belangrijk coaching en intervisie voor familieleden te organiseren, en op lokaal niveau talrijke andere mogelijke bronnen van weerstand te engageren: deradicaliseringsexperts, rolmodellen, niet radicale (ex-) vrienden, sportcoaches, jongerenwerkers, (ex-)leraren et cetera.